

<https://doi.org/10.26565/2075-3810-2020-44-04>

ВЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ, ІНТЕЛЕКТУАЛ (ПАМ'ЯТІ ШКОРБАТОВА Ю. Г.)

Жизнь, жизнь

Предчувствиям не верю и примет
Я не боюсь. Ни клеветы, ни яда
Я не бегу. На свете смерти нет.
Бессмертны все. Бессмертно все. Не надо
Бояться смерти ни в семнадцать лет,
Ни в семьдесят. Есть только явь и свет,
Ни тьмы, ни смерти нет на этом свете.
Мы все уже на берегу морском,
И я из тех, кто выбирает сети,
Когда идет бессмертье косяком.

Арсений Тарковский

Vie... Vie...

Je ne crois guère aux présages, et les signes
Je ne les crains pas. Ni poison ni calomnie
Je ne redoute. La mort n'est pas au monde.
Nul n'est mortel. Tout est immortel. La mort
N'est pas à craindre, ni pour l'adolescent
Ni pour le vieillard. Il n'y a qu'être et que lumière,
La ténèbre et la mort n'ont pas d'existence.
Nous sommes tous déjà comme au bord de la grève
Et je suis de ceux-là qui tirent les filets
Quand passe un banc d'immortalité

Arseni Tarkovski

Шкорбатов Ю. Г.
(13.08.1955–04.01.2020)

У житті кожного з нас є дві найважливіші дати: народження й, на жаль, відходу з життя. Між цими двома подіями — короткий період нашого активного життя й дуже короткий період творчої й трудової діяльності. Як і чим буде «наповнений» цей короткий відрізок часу залежить від характеру особистості й широкого комплексу факторів, що формують наше оточення.

Юрій Георгійович Шкорбатов пішов від нас у період активного творчого життя; доктор біологічних наук (дисертація була захищена в 49 років), завідувач кафедрою мікології й фітопатології, професор кафедри молекулярної біології й біотехнології, завідувач відділу генетики НДІ біології, фахівець в області клітинної біології й біофізики. Засновник наукового напрямку електромагнітної біології, керівник аспірантури й захоплена інтелектуальна людина. У свої 64 роки, вже маючи міжнародне визнання і гарних учнів, Юрій Георгійович усвідомлено підійшов до найскладнішої та найважливішої медико-біологічної проблеми — можливості регуляції онкогенезу за допомогою електромагнітних випромінювань. Складність цієї задачі в тому, що онкологічні патології, які посідають друге місце у світі за смертністю, погано піддаються лікуванню. Останнє передбачає радіо- та хіміотерапію, що завжди супроводжуються токсичними побічними ефектами. Сучасні дослідження впливу електромагнітних випромінювань на біологічні об'єкти, у які вагомий внесок вніс Юрій Георгійович, показали, що електромагнітні випромінювання певних частот і потужності можуть інгібувати проліферацію клітин і не мати побічних ефектів. Визначення механізму дії ЕМВ, яким активно займався професор Шкорбатов Ю.Г.,

може стати основою нового методу лікування цієї страшної патології. Звичайно, це досить важкий шлях, і не кожен дослідник може узятися за таку складну проблему. На великий жаль, йому не призначено було розв'язати цю задачу, але усвідомлення її важливості, формування нової ідеї й створення бази для її розв'язку характеризує Юрія Георгійовича як сміливого й відповідального вченого.

Мимоволі задаєшся питанням, звідки в цій м'якій і спокійній людині така цілеспрямованість і бажання допомагати людям? Юрій формувався в родині видатних біологів (Т. Страхов — член-кореспондент, видатний фітопатолог, Г. Шкорбатов — еколог, Л. Шкорбатов — гідробіолог) і інтелектуалів. Юрій Георгійович був чудово знайомий з поезією, жагуче захоплювався археологією, однак основне його захоплення — це дослідницька робота й викладання.

Вступивши в Харківський державний університет, він спеціалізується в області генетики, й це не випадково. На початку 70-х років ХХ століття генетика була одним з багатообіцяючих напрямків біологічної науки, що найбільш активно розвивалися. Ставши учнем професора Шахбазова В. Г., який був не тільки відомим генетиком, натуралістом і творчо обдарованою людиною, але й винахідником і новатором у науці, він захищає кандидатську, а потім і докторську дисертацію. Професор Шахбазов В. Г мав великий вплив на подальшу творчість Шкорбатова Ю. Г., бо саме він як об'єкт наукових досліджень запропонував використовувати клітини букального епітелію людини. Як відомо, вдало обраний об'єкт часто є визначальним в успішному розв'язку наукового завдання. Необхідно відзначити, що всі біологічні експериментальні дослідження проводяться на модельних організмах, а екстраполяція отриманих результатів на людський організм надзвичайно складна. У випадку клітин букального епітелію, які відбивають властивості цілого організму, можна обійти проблему екстраполяції даних.

Як генетик Юрій Георгійович глибоко розумів роль генома в регуляції функцій клітин, і він вдало об'єднав дослідження із впливу електромагнітних полів, лазерного випромінювання, біологічно активних сполук на структурно-функціональні характеристики хроматину клітин людини.

За своє коротке творче життя Юрій Георгійович опублікував 250 наукових праць, кілька монографій, більшу частину з них англійською мовою. Іноземні мови були ще одним творчим захопленням Юрія Георгійовича. Він досконало знав англійську мову й навіть виступав у якості перекладача запрошеного почесного доктора Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, лауреата Нобелівської премії (1976 р.) Д. К. Гайдушека. Він почав вивчати також німецьку і французьку мови.

Юрій Георгійович опублікував серію робіт у новій області біоінформатики, що тоді тільки зароджувалася, — «Вивчення зв'язку енергії взаємодії ДНК із генною активністю в кодуючих і некодуючих послідовностях у бактеріальних геномах». Він велику увагу приділяв можливому впровадженню наукових результатів у практичну діяльність, був автором і співавтором 11 патентів і авторських свідоцтв. Його дослідження із впливу ефектів спортивних тренувань, циркадних ритмів і вікових змін в організмі людини викликали особливий інтерес у спортсменів і військовослужбовців.

Юрій Георгійович був захоплений і підготовкою молодих спеціалістів. Він успішно виконував функції професора декількох кафедр одночасно: молекулярної біології й біотехнології (біологічний факультет), професора кафедри фізичної й біомедичної електроніки й комплексних інформаційних технологій (факультет радіофізики, біомедичної електроніки та комп'ютерних систем), професора кафедри екологічної безпеки й екологічної освіти (екологічний факультет) і професора кафедри мікології і фітоімунології (біологічний факультет). Успішно керував науковими проектами і був

експертом в області біофізики й біології клітини, входив до складу редакційної колегії наукового фахового видання «Біофізичний вісник».

Пройшов рік, коли співробітники й студенти не чують голосний сміх Юрія Георгійовича, не можуть звернутися по допомогу й консультацію, і ми все ще гостро відчуваємо велику втрату. Юрій Георгійович залишив нам наукові публікації, які продовжують цитувати вчені різних країн, залишився його досвід і гарний приклад служіння університету, науці й людям.

А. І. Божков

*директор НДІ біології, зав. кафедри молекулярної біології і біотехнології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна*

Anatoly Bozhkov <https://orcid.org/0000-0001-8418-5716>